

GLOBALLASHUV JARAYONIDA AXBORIY PSIXOLOGIK XAFVSIZLIK MUAMMOSINING DOLZARB MUAMMO SIFATIDA O'RGANILISHI

Jo'rayeva Maftuna Bahodir qizi

Ilmiy rahbar: **Avezov Olmos Ravshanovich**

Annotatsiya: Ushbu maqolada axborot tushunchasi, axborotlarning turlari, axborot xavfziligi ta'hdid va ularning turlari, axborot xavfsizligining ahamiyati kabi tushunchalar bayon etilgan. Axborot xavfsizligiga ta'hdidlar zamonaviya asoslar asosida talqin etilgan.

Kalit so'zlar: axborot, axborotlarning turlari, xavfsizlik turlari, axborot xavfsizligi, axborot xavfsizligi turlari.

KIRISH

Bugungi globallashuv hayot haqiqati. Bu global qayta qurish va o'tish davri. Globallashuvni u bilan birga rivojlanishga olib keladigan shaxslar, ma'lumotlar, tovarlar va pullar harakatining ko'payishi bilan tavsiflangan global harakat sifatida ko'rish mumkin. Bu tezroq va katta texnologik yutuqlarga, tezkor va samaraliroq sayohat vositalariga olib keldi, bu o'zaro madaniy birlashishga va turli sohalarda, shu jumladan sog'liqni saqlash va xususan ruhiy salomatlik bo'yicha tajriba va bilimlarning yanada yaxshi birlashishiga olib keldi.

Sog'liqni saqlash uzoq vaqtdan beri millat ma'lum bo'lgan rivojlanishning Markaziy xususiyati sifatida tan olingan. Globallashuvning ruhiy salomatlikka ijobiy va salbiy ta'siri va inson organizmi fiziologik yoki psixologik jihatdan yaxshi jihozlanganmi yoki yo'qmi, bizning tezkor jamiyatimizdagi supercharged o'zgarish tezligini engish uchun juda ko'p bahs-munozaralar va qarama-qarshiliklar mavjud. Ushbu maqola globallashuv va uning ruhiy salomatlikka ta'siriga bag'ishlangan.

TA'RIFLAR

Globallashuv shaxslar va jamiyatlarni ajratib turadigan an'anaviy chegaralar asta-sekin kamayib boradigan jarayon sifatida tasvirlangan. Shuningdek, u chegaralarni kesib o'tish deb nomlangan. Globallashuv-bu global o'zaro bog'liqlikning oshishi, bu erda aloqa resurslarining rivojlanishi ijtimoiy, madaniy va iqtisodiy o'zgarishlarning o'zgarishidan xabardor bo'lishiga qaramay, g'oyalar harakatining kuchayishiga olib keldi. Globallashuv bizga televizor, internet, kino va kitoblar kabi turli ommaviy axborot vositalari orqali bir madaniyatdan ikkinchisiga sayohat qilish imkonini berdi. Globallashuv natijasida madaniyatlararo aloqalarning ko'payishi yangi global madaniyatning shakllanishi bilan mumkin bo'lgan akkulturationsiyaga olib keldi,

bu qiziqarli hodisa, chunki bu ba'zi madaniyatlarning tashqi ta'sirlarni himoya qilish uchun bir hil holga kelishi va boshqalari yanada qat'iy bo'lishini anglatadi..

Iqtisodiy nuqtai nazardan globallasuvni narxlar, mahsulotlar, ish haqi, foiz stavkalari va foyda o'xshash bo'ladigan global jarayon sifatida aniqlash mumkin. Iqtisodiyot erkin savdo qoidalari va kapitalning erkin harakati tufayli siyosiy nazoratdan ozod qilinmoqda. Hozirda kuchli guruhlar global miqyosda ularning maqbulligini bilishlariga qaramay, iqtisodiyotga asoslangan g'oyalari orqali dunyoga ta'sir o'tkazmoqda. Bu, shuningdek, dunyoning iqtisodiy jihatdan kuchli qismlariga migratsiya tufayli ijtimoiy-iqtisodiy farqning oshishiga olib keladi.

GLOBALASHUV: O'TMISH VA HOZIRGI

Barcha hayot o'zgarishlarni o'z ichiga oladi. Darhaqiqat, bizning jamiyatimiz va uning ichidagi kichik guruhlar doimo o'zgarib turadi. Bu o'zgarish o'z-o'zidan qiyinchilik tug'dirmaydi. Darhaqiqat, biz jamiyat sifatida endi bu o'zgarishga o'rganib qolganmiz, bundan tashqari tizimlar, ayniqsa, siyosat va resurslar o'zgarishi va bu o'zgarishga ko'plab omillar ta'sir ko'rsatishi bilan o'zgarib turadi. Ammo o'zgarish tarix va inson hayoti davomida doimiy narsa bo'lsa-da, o'tmishdagi madaniy o'zgarishlar odatda nisbatan bemalol sur'atda sodir bo'ldi. O'tmishdan farqli o'laroq, yangi texnologik yangiliklar qisqa vaqt ichida jamiyatni qamrab oladi va o'z navbatida keyingi innovatsiyalar g'oyalariga olib keladi. Buni yaqinda iPhone va iPad kabi yangi texnologiyalar mavjudligining oshishida ko'rish mumkin. Ma'lumki, odamlarga axborot etkazish va ijtimoiy fikrni shakllantirishning uchta asosiy manbai mavjud: rasmiy shaxslarning ma'lumotlari, ommaviy axborot vositalarining xabarlar hamda mish-mishlar, g'iybatlar, latifalar, Axborot asri boshlanishi bilan ommaviy axborot vositalari qolgan ikki kanalni ancha chekintirib, o'ziga so'zsiz etakchilikni ta'minladi. Buning ustiga birinchi va ikkinchi manba ma'lumotlarining kattagina qismi ham uning vositasida etkaziladi.

Bundan, tabiiy ravishda, ommaviy axborot vositalari hozirgi davrda axborot-psixologik urushda asosiy rol o'ynaydi degan xulosaga kelish mumkin. Oddiy urushda qiruvchi va bombardimonchi samolyotlar, tanklar va bronetransporterlar, ofitserlar va askarlar hal qiluvchi vositalar bo'lsa, axborot-psixologik urushda raqibga shikast etkazish vazifasini Internet va matbuot xizmatlari, televidenie va radio, gazeta, jurnallar hamda varaqalar bajaradi.

Bugungi kunda amalda har bir mamlakat rivojlangan ommaviy axborot tizimiga ega, davlat va jamiyatning muvaffaqiyatli amal qilishini, ijtimoiy guruhlar va shaxslar faoliyatini usiz tasavvur qilib bo'lmaydi.. Axborot-psixologik urushni boshlayotgan mamlakat er kurrasining kerakli qismida boshqa mamlakatlar aholisiga ta'sir ko'rsatish uchun nafaqat o'z vatani, balki xalqaro

va jahon ommaviy axborot vositalarining g'oyat rivojlangan ommaviy axborot tizimiga ham ega bo'lishi lozim. Bu tizim Internetga, radioeshittirishlar va teleko'rsatuvlarga keng ko'lamdagi materiallar uzluksiz etkazib berib turishi, imkon bo'lganda esa bosma mahsulotlarning tirajlarini ham ta'minlashi lozim bo'ladi.

Aytish mumkinki, bunday rolni ancha yillardan beri AQSh muvaffaqiyatli bajarib kelmoqda. Taniqli siyosatshunos Zbignev Bjezinskiy o'zining mashhur kitobida: "Amerika teledasturlari va filmlari jahon bozorining qariyb chorak qismini tashkil qiladi, deb yozadi. Butun dunyo bo'ylab Amerika ommaviy axborot vositalari mahsulotlarining zo'ravonligi oydin ko'rinib turgan fakt. Bu jahon miqyosida axborot almashuvda va xalqaro munosabatlarda har xil nomutanosibliklarga va tengsizlikka olib

Bosma mahsulot ham audiovizual mahsulotlar bilan raqobatlashish jarayonida kelishi tushunarlidir. tobora xilma-xillashib borayapti. Agar ilgari bunday mahsulotlar gazeta, haftalik va jurnallardangina tashkil topgan bo'lsa, axboriy-psixologik urush sharoitida turli byulletenlar, dayjestlar, obzorlar, press-relizlar, axborot obzorlari, sharhlar, ekspertlarning fikrlari, bir gallik nashrlar va h.k. mahsulotlar ham ancha muvaffaqiyatli qo'llanilayotir. Amalda ommaviy axborot vositalarining birinchi, a'anaviy tizimi bilan yonma-yon epchilroq va natija bobida ham undan qolishmaydigan ikkinchi tizim paydo bo'ldi.

Shunday qilib, texnologik va ijtimoiy o'zgarishlarning ushbu tsikli ham o'zini o'zi davom ettiradi, ham o'zini tezlashtiradi. Globallasuv hozirgi hodisa emas. Bu evolyutsiya davridan beri mavjud bo'lgan, ammo buning sabablari o'sha paytda boshqacha edi: yaxshiroq turmush darajasini izlash uchun iqtisodiy; mojaro va ta'qiblardan qochish; mintaqani zabt etish va mustamlaka4. Shunday qilib, toshbaqaning sekin sur'atida sodir bo'lgan narsa quyonnikida sodir bo'ladi. hozir.

Hozir shubhali narsa shundaki, sekin va barqaror poygada haqiqatan ham g'alaba qozongan bo'larmidi. Hikoyaning axloqi har ikki tomondan ham bahslashishi mumkin. Toshbaqa sur'ati bir butun sifatida taraqqiyot sekinlashtirdi bo'lar edi-da, quyon ning sur'ati albatta axborot portlovchi emirilishi uchun etakchi bo'lgan, insoniyat fiziologik va psixologik ohangsizlik o'sishiga etakchi. Qabul qilish juda ko'p bo'lishi mumkin! Bugungi kunda hatto turli xil ofatlar, tabiiy yoki texnogen bo'ladimi, globallasuv tufayli o'zaro bog'liqlik natijasida bevosita ta'sir ko'rsatmaydigan mamlakatlarga ham katta ta'sir ko'rsatmoqda. 2004 tsunami Janubiy-Sharqiy Osiyo mamlakatlari ko'p ta'sir, shunchaki emas, chunki bir global xabardorlik oldi, ta'sir viloyatlar ba'zi sayyohlik joylari edi va xalqaro sayyohlar tomonidan tez-tez edi, balki ommaviy axborot vositalarida yoritish dunyo bo'ylab odamlar u xabardor bo'ldi, bunday xabardorlik olib keldi.

Shunday qilib, har qanday tabiiy va/yoki texnogen falokat nisbatan qisqa vaqt ichida butun dunyo bo'ylab ko'plab odamlarga ta'sir qilishi mumkin. Globallashuvning o'zaro bog'liq tabiati tufayli insonlar boshqalarning mavjudligi to'g'risida ko'proq xabardor bo'lib, ijtimoiy jihatdan ham xabardor bo'lishdi.

URBANIZATSIYANING OILA TUZILISHI VA QO'LLAB-QUVVATLASHIGA TA'SIRI

Globallashuv bilan bog'liq sanoat rivojlanishi bilan ba'zi mamlakatlar resurslarni, boshqalari ishlab chiqarishni va boshqalari iste'mol qilishni anglatadi. Bu, albatta, ishlab chiqarishga urg'u berish, qishloq joylaridan ko'proq odamlar shaharlarga qarab harakatlanishini va u erda joylashishini anglatadi. Dunyo aholisining taxminan yarmi shaharlarda yashaydi va shahar aholisi tez sur'atlar bilan o'sib bormoqda. Urbanizatsiyani globallashuvning sababi va ta'siri sifatida ko'rish mumkin. Urbanizatsiya o'zi bilan birga olib keladi, bu shahar gettolarida yoki hatto baland joylarda yashovchi odamlar sonining ko'payishi bilan hashamatli joylarda sodir bo'ladi. Odamlarning haddan tashqari ko'pligi odamlarga katta ta'sir ko'rsatadi va tiqilinch shahar markazlari bilan bog'liq zo'ravonlik, tartibsizlik va boshqa patologiya odatda qisman haddan tashqari ko'payish bilan bog'liq deb hisoblanadi⁵.

Shahar va qishloq aholisining savodxonligi va daromad stavkalarida farqlar mavjud bo'lib, ular g'arbiy dunyoda ta'lim va bandlik muassasalariga kengroq kirish imkoniyati tufayli kamroq ko'rinadi. Shahar qismlariga ko'chish turli sabablarga ko'ra, shu jumladan ta'lim va iqtisodiy ehtiyojlarga bog'liq bo'lsa-da, u boshqa turli muammolarni, shu jumladan ijtimoiy izolyatsiyani kuchayishini keltirib chiqaradi. Urbanizatsiyaning kuchayishi va natijada ijtimoiy izolyatsiya ovqatlanish buzilishi va o'ziga zarar etkazish kabi ruhiy kasalliklar bilan bog'liq. Urbanizatsiya, shuningdek, aholining ayrim cho'ntaklaridagi o'sishi tufayli resurslarning etishmasligiga olib keldi va bu yanada ijtimoiy-iqtisodiy asoratlarni keltirib chiqardi. Ijtimoiy-iqtisodiy holatning pasayishi turli xil ruhiy kasalliklar bilan ham bog'liq bo'lsa-da, bu ruhiy buzilishning sababi yoki natijasi bo'lishi mumkin.

Toffler bizning oilaviy naqshlarimizning eskirganligi haqida gapirdi⁶. 1900-yillarda turmush qurgan odamlar, agar ular uzoq vaqt turmush qursalar, o'rtacha 30 yil birga bo'lishlarini kutishlari mumkin edi; ortib borayotgan umr bilan bu vaqt deyarli 50 yilga uzaytirildi. Shunday qilib, oilaviy hamkorlar bugun bizning jamiyatda o'zgarishlar darajasi va ko'pligi qaramay ancha uzoq vaqt davomida birga qilish kutilmoqda - ish o'rinlari bilan, ularning atrofida jinsiy naqsh bilan, bo'sh vaqt narsalarga ham, qadriyatlar bilan, hayot tarzi, va hokazo - qaysi barcha u yanada qiyin qilish istagi er va xotin yillar davomida birga o'sishi uchun. Toffler bu haqda to'g'ri gapirgan edi:

"Mening o'z hunch ko'p odamlar an'anaviy nikoh iltimoslar orqali ko'r-ko'rona borish uchun harakat qiladi, deb, va yer an'anaviy oila saqlashga harakat, va ular muvaffaqiyatsiz olaman. Va natija ancha vaqtinchalik oilaviy kelishuvlar uchun nozik, lekin juda muhim o'zgarish bo'ladi, biz nikoh hayot uchun emas, degan fikrni qabul qaysi nuqtaga ajralish va qayta nikoh hozirgi naqsh bir faollashtirish".

Bu haqiqatan ham bugungi kunda boshdan kechirilmoqda. Ajralish darajasi bugungi kunda nafaqat rivojlangan mamlakatlarda, balki kam rivojlangan mamlakatlarda ham juda oshdi.

Madaniyatlarning globallasuvi va qarashlarning kengroq qabul qilinishi bilan nafaqat oilaviy birlik o'zgaradi, balki birlik sifatida oila ham ta'sir qiladi. Hindiston kabi mamlakatlarda bir vaqtlar keng tarqalgan qo'shma oilaviy tizim tezda yo'qoladi⁷, yaxshi ta'lim olish yoki ish topish uchun bolalarni uylaridan erta ko'chirish bilan bu harakat turli mintaqalarda imkoniyatlarning teng taqsimlanmaganligi sababli zarurat tug'diradi. Bolani yo'qotadigan oila yo'qotish qayg'usidan o'tadi va bolaning ketishi uchun motam tutadi, bola esa endi yolg'izlik bilan shug'ullanishi kerak va qo'shimcha identifikatsiya inqirozi bo'lishi mumkin. Amortizator vazifasini bajargan oila endi barcha muammolarni o'zi hal qilish uchun qolgan odamni qo'llab-quvvatlamaydi. Shaxsning o'z guruhiga va jamiyatiga bo'lgan sadoqati darajasi har qanday stress ta'sirida eng muhim himoya omili, shuningdek, erta terapevtik aralashuvlarda hal qiluvchi omil ekanligi hujjatlashtirilgan⁸.

Hatto qo'shma oilalarda ham turmush tarzining o'zgarishi natijasida o'zaro ta'sir va yaqinlik miqdori kamaydi. Televizor va kompyuter umumiy oilaviy va ijtimoiy faoliyatni emas, balki individual faoliyatni osonlashtiradi. Ilgari ildiz otish va oila va jamoaga tegishli bo'lish hissi tezda yo'q bo'lib ketmoqda. Darhaqiqat, bizning jamiyatimizda parallel ravishda ikkita katta o'zgarish sodir bo'ldi, ya'ni stress miqdori oshdi va shu bilan birga stressga qarshi tizimlarga tabiiy kirish kamaydi.

Bu erda oilalar ichidagi o'zgaruvchan rollarni ta'kidlash ham dolzarbdir. Xususan, patriarxal sharoitga ega bo'lgan an'anaviy jamiyatlarda hokimiyat ilgari otaga yoki oilaning eng katta erkak a'zosiga tegishli bo'lgan va oilani bir-biriga bog'laydigan aloqalar ko'pincha burch va iqtisodiy zaruratga asoslangan bo'lib, yangi turdagi naqsh paydo bo'ldi, unda barcha oila a'zolari endi qaror qabul qilishda qatnashadilar. Bizning mobil, shahar jamiyatimizda yadro oilasidan tashqarida yaqin shaxslararo munosabatlarni o'rnatish va qo'llab-quvvatlash qiyin.

XULOSA

Hozirgi davrga kelib hayotimizni axborot texnologiyasi, kompyutersiz tasavvur qilish mumkin emas bo'lib qoldi. Xozirda "axborot tushunchasi" sotib olish, sotish, biror boshqa tovarga almashtirish mumkin bo'lgan maxsus tovar belgisi sifatida tez-tez ishlatilmoqda. Shu bilan birga axborotning bahosi ko'p hollarda uning o'zi joylashgan kompyuter tizimining bahosida bir necha yuz va ming barobarga oshib ketmoqda. Shuning uchun tamomila tabiiy holda axborotni unga ruxsat etilmagan holda kirishdan, qasddan o'zgartirishdan, uni o'g'irlashdan, yo'qotishdan va boshqa jinoiy xarakterlardan himoya qilishga kuchli zarurat tug'iladi.

Kompyuter tizimlari va tarmoqlarida axborotni ximoya ostiga olish deganda, berilayotgan, saqlanayotgan va qayta ishlanilayotgan axborotni ishonchligini tizimli tarzda ta'minlash maqsadida turli vosita va usullarni qo'llash, choralarni ko'rish va tadbirlarni amalga oshirishni tushunish qabul qilingan. Hozirgi kunda milliy axborot resurslari xar bir davlatning iqtisodiy va harbiy salohiyatini tashkil qiluvchi omillaridan biri bo'lib xizmat kilmokda. Ushbu resursdan samarali foydalanish mamlakat xavfsizligini va demokratik axborotlashgan jamiyatni muvaffaqiyatli shakllantirishni ta'minlaydi. Bunday jamiyatda axborot almashuvi tezligi yuksaladi, axborotlarni yig'ish, saqlash, qayta ishlash va ulardan foydalanish bo'yicha ilg'or axborot - kommunikatsiyalar texnologiyalarini qo'llash kengayadi. Turli xildagi axborotlar xududiy joylashishidan qat'iy nazar bizning kundalik hayotimizga Internet halqaro kompyuter tarmog'i orqali kirib keldi. Axborotlashgan jamiyat shu kompyuter tarmog'i orqali tezlik bilan shakllanib bormoqda. Axborotlar dunyosiga sayohat qilishda davlat chegaralari degan tushuncha yo'qolib bormoqda. Jahon kompyuter tarmog'i davlat boshqaruvini tubdan o'zgartirmoqda, ya'ni davlat axborotlarning tarqalishi mexanizmini boshqara olmay qolmoqda. Shuning uchun xam mavjud axborotlarga noqonuniy kirish, ulardan foydalanish va yo'qotish kabi muammolar dolzarb bo'lib qoldi. Bularning bari shaxs, jamiyat va davlatning axborot xavfsizligi darajasining pasayishiga olib kelmoqda.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Nusriddinovich, I. N., & Ilhomkhojayevna, A. N. (2022). CYBER THREATS, VULNERABILITIES AND RISKS IN ECONOMIC SECTORS. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(9), 139-140.
2. Ibragimov, N., Amirov, A., & Abduraxmanov, V. (2022). AXBOROT TIZIMLARINING TAHDIDGA ZAIFLIGI. *Zamonaviy dunyoda amaliy fanlar: Muammolar va yechimlar*, 1(28), 15-18.

3. Ibragimov, N. N. (2021, April). AN IMITATION MODEL OF THE DEVELOPMENT OF PUBLIC UTILITIES. In Archive of Conferences (Vol. 19, No. 1, pp. 18-20).

4. Ibragimov, N. N. (2021, April). EMPIRICAL MODELING OF PUBLIC UTILITIES. In Archive of Conferences (Vol. 18, No. 1, pp. 19-20).

5. Ibragimov, N. N. (2021, April). ECONOMETRIC MODELING OF PUBLIC UTILITIES. In Archive of Conferences (Vol. 20, No. 1, pp. 54-55).